

APTITUDINEA FILOSOFICĂ LA C. NOICA – AMINTIRI

Cei preocupați de Filosofie au atât interese, cât și înzestrări aparte. Cu alte cuvinte, filosofia presupune tandemul interese – înzestrări, astfel că aceste părți în relație se condiționează și se potențează reciproc. Într-adevar, orice **aptitudine** reprezintă o dispoziție naturală sau dobândită (pot fi și simultane în proporții diferite) pentru efectuarea anumitor sarcini.

De altfel, aptitudinea este factorul ce permite distingerea indivizilor umani între ei, când în condiții de educație asemănătoare vor fi considerați din perspectiva randamentului, a eficacității îndeplinirii sarcinilor specifice.

În privința domeniului căruia îi aparține o aptitudine, se clasifică aceste dispoziții în intelectuale (inclusiv filosofice), senzoriale, motrice etc. Exista funcții generale, precum atenția sau judecata considerate aptitudini, dar și unele dispoziții particulare, ca urechea muzicală, abilitatea de a desena (sau ochiul picturului), respectiv aptitudinea matematică, filosofică (numita „organul filosofiei” de Noica). Se mai poate vorbi de nasul detectivului (fler), de gustul viticultorului (aroma oenologică) și chiar tactul maseurului (pipăitul presopunctural). Pe când aptitudinile muzicale sau pentru desen sunt mai precoce în manifestare, alte predispoziții (matematice, spre domeniul științific sau filosofic) nu apar de obicei decât mai târziu. Cât privește măsurarea aptitudinilor se cunosc diverse metode, îndeosebi teste, totuși pentru a alege practica filosofiei este mai riscantă alegerea...

Putem compara ideea lui Noica despre „organul filosofiei” cu alte concepții despre aptitudini. Ca aptitudine generală se admite inteligența, cogniția sau atenția, dar și voința. Alți autori consideră factori de grup: înțelegerea, percepția rapidă, gândirea inductivă și cea deductivă, memoria, raționamentul numeric, spațialitatea și fluiditatea verbală (numite de L.Thurstone – aptitudini intelectuale

primare). R.Mili într-o teorie multifactorială introduce ca factori de grup: complexitatea și amplitudinea exercițiului gândirii, dar și modul de a efectua combinații (originalitatea). J. Guilford a discutat despre flexibilitate, fluiditate și elaborare...

Cum îl considerăm aici pe C. Noica, dat fiind aforismul său preferat: are „organul filosofiei” fiecare persoană care înțelege orice, care va reține orice, iar în ultimă instanță poate exprima orice dorește...

Vom încerca o interpretare în sensul că exercițiul filosofiei (lectură, discuție, scriere) poate sprinteni înțelegerea, poate îmbogăți memoria și nu în ultimul rând poate amplifica forța exprimării.

Secretul originalității sale, care sfidează masca de exeget sau comentator, este atitudinea permanent pasionată, uneori explicit pregătită: „Totul e orientare, nimic nu e indiferentă în viața spiritului. Trebuie sfârșit cu adevărurile de indiferență, cu neutralitatea” (p. 282; loc. cit.).

Noica a fost un „emul” în sensul cel mai deplin al termenului, un concurent într-o competiție pentru depășirea de sine prin colaborarea cu înaintașii admirați și respectați.

- Experiența fondatoare (C. Noica, *Jurnal de Idei*, 1991, Humanitas, p.54)”

- „Întâlnirea cu universalul, mai degrabă decât exercițiul lui pur, face obiectul filosofării, de la mirarea ei dintâi și până la deschiderea ultimă”.

- Diferențierea posibililor (p.393) Care?

„Posibilul de dinainte de cel de după realizare. Totul e să le deosebești, aici unul închide, pe când celălalt deschide. Ar trebui (deci) să poarte alt nume” (Cercul se reia).

Altfel, cum scria L.Bloga, pare că „realitatea e ruina unui basm”.

Un argument direct în favoarea precizării noastre despre preferința și directiva cercetărilor filosofice ale lui Noica rezidă pur și simplu în titlul lucrării sale de tinerete: *De caelo- Încercare în jurul cunoașterii și individului* (Ed. Vremea, 1937). Reținem sugestia autorului din Prefața la acest volum, unde subliniază „o pornire moralicește mai adâncă, pornire ce te poate face să crezi încă în individ, fără să ai acel vinovat și sterp orgoliu individualist” (p.4).

Am încercat ceva mai sus să-l prezentăm pe Constantin Noica drept capabil să-și „întoarcă” gândul nu numai asupra altor gânditori, între care și filosofii germani, ci și asupra gândului propriu, asupra cugetărilor sistematizate în mod original. Iată una dintre formulările cele mai concludente, în ceea ce privește **menirea filosofiei** în raport cu celelalte discipline ale spiritului și respectiv în privința autoevaluării, adică a evidentierii principalelor contribuții realizate pe parcursul propriei vieți.

– Care sunt criteriile filosofiei (p.231-232)

1. Să aibă concepte reflexive, cum sunt cele ale spiritului:

- cunoașterea cunoașterii,
- gândirea gândirii (Aristotel),
- frică a fricii (anxietate); dar cum sunt și cele ale materiei mai subtile, ca unda: mișcare a mișcării.

Poate prelungind gândul lui Noica în Pedagogie, se poate vorbi de consilierea consilierilor, dar și de o consiliere vocatională sau de o vocație a consilierilor (Conferința Națională, Constanța, iunie 2009)... Vorba marxiștilor: și educatorii trebuie să fie educați.

2. Să aibă **disciplină** care să poarte sau măcar **să tindă a acoperi totul**: așa a fost logica, metafizica, teoria cunoașterii, chiar sociologia, psihologia, estetica ori antropologia (inclusiv etica antichității). Nu se poate face filosofie decât a unei științe ce aspiră să fie „tot”, conchide Noica hotărât.

Amintesc de Mario Bunge care, în vol. „Știință și Filosofie” (E.P. 1984), a schițat o filosofie a tehnicii.

De la el m-am inspirat să scriu despre „Metafizica Ordinatoarelor” (1996)

– Ce înseamnă Om ? (p.233)

„Dintre toate roadele pământului, omul e singurul care nu se coace niciodată. (Amintim că pentru Blaise Pascal” istoria umanității ne arată un om care învață mereu”). Noica insistă: Nu există maturitate, ci doar tinerețe...

(Aceasta) pentru societate este un dezastru, de aici conflicte, catastrofe și inadecvări de tot soiul: ideologii și științe adecvate pentru oamenii necopți (hămesiți, ar spune Pârvan). (Dar) pentru ins e o **binecuvantare**: rămâne ingenuu toată viață”. (Așa cum scria Brâncuși: „Când nu mai ești copil, ești ca și mort”) Observație marginală (CN): „Tehnica a pus la dispoziția omului recreator nesfârșit de multe jucării – sau arme” (Amintim pe Fr. Nietzsche: „Omul este un zeu proteză”).

(Într-adevăr, credem cu Noica despre tehnica nesupravegheată ce „infantilizază pe om”. Exemplificăm doar cu filmul, uzina de vise, care ne oferă tot mai multe coșmare...

Noica subliniază: „Ce aduce tehnica nouă? Cea veche însemna reluarea sporitoare a puterilor exterioare; cea

nouă este oglindirea slăbită a puterilor interioare (ca în cazul creierului artificial). (p. 393)

Deci „tehnica reface natura peste tot”...

– Ce înseamnă **idee filosofică**? (p. 101)

„O idee obișnuită, a vieții sau chiar a cunoașterii științifice, e despre ceva.

O idee filosofică e despre celelalte idei (e o idee care înghite celelalte idei). Într-un sens, ea are mai mult caracter funcțional, pe când celelalte au un caracter substanțial”

Pentru Blaga, „știința e o știință a soluțiilor, dar filosofia e o filosofie a problemelor”...

Concluzia lui Noica: „O idee filosofică e una pe care o pro-pui” (Asemănător, poetul Blaga e sentențios: „Adevărat e ceea ce iubesti”)...

După cum scria Noica, „Gânduri au toți oamenii, poate au și alte viețuitoare, dar idei nu are decât cel care întoarce gândul asupra gândului”. Am putea prelungi formularea sa, adăugând: nu numai gândul propriu se poate reflecta în gândul celor consacrați, dar și gândul anterior consacrat se poate regăsi în gândul propriu al interpretului fidel. În cuvintele sale: „prin conștiința filosofică **reflexivitatea** își face intrarea singură în cultura omului” (Jurnal de idei, p.16 și 17).

Aceste fragmente, ba chiar crâmpie de gând, pot fi considerate o sugestie, nicidecum o susținere a aprecierii că Noica are originalitate.

Într-adevăr el a fost îndreptățit prin patima filosofiei. A trăit și a scris cu elan: nu a fost imitator, nici măcar un mimetic, dar a fost în sensul bun al termenului un **emul** pentru marii gânditori din filosofia universală. Scrierile sale, pline de istorie esențială a filosofiei, sunt un testament bogat; a lăsat tot ce a avut mai de preț: „Ai văzut cum m-am descurcat folosind clasicii mei?”

Schița de **fenomenologie a subiectivității** (p.393):

„Subiectivitatea ca arbitrar, ca perspectivă subiectivă inevitabilă; ca intersubiectivitate necesară, deci obiectivitate”. (La Blaga, antropomorfism). „Sufletele sunt în noi doar atunci când suntem doi”.

Ca **exeghet**, Noica, deși capabil de interpretare specializată, adică inclusiv filologică și lingvistică, estetică și etică, pune accentul, în legătură cu textele filologice analizate, pe descifrarea sensului cel mai larg în relație cu contextual istoric și cultural dat. Vom ilustra această afirmație cu un comentariu care oferă o adevărată judecată de valoare, respectiv o preferință justificată. Subliniind aportul filosofiei germane la problema subiectivismului și la reconsiderarea individului, Noica recunoaște deschis și întocmai direcția în care s-a îndreptat el însuși cu cercetările... „Subiectivismul modern? Dar totul înseamnă trecerea mediului extern în mediul intern.

De la Kant, cu transcendentalul, începe această extraordinară conversiune, care face ca subiectul să fie lume. Așa cum aprecia C. Noica, în *Introducere la Mihai Eminescu*, „Lecturi kantiene”, noutatea kantiană poate fi prezentată prin „faptul, funcția și exercițiul câmpului transcendental” (p.XI, 1975). Și idealismul german, cu Eul și cu Absolutul = subiect al lui Schelling sau Spiritul lui Hegel și închircirea subiectivă a individualității, și istorismul sau chiar economismul până la relațiile de

producție, și Husserl cu ego-ul transcendent, și Heidegger cu das In-der-Welt-sein.

Sau chiar știința cu indeterminismul, realul ca spirit al lui Weizsacker, cibernetica și teoria sistemelor, cu *subiectivitatea* lor. Redăm comentariul de pe marginea textului manuscris – De ce contează la moderni individual? Pentru că nu mai e simplu individ“ (*Jurnalul de idei*, p. 269).

În aceste câteva aspecte preliminare am semnalat, în contrast cu atitudinea de modestie, cum Noica asumă în mod aparent doar condiția de exeget și comentator. O anumită depășire, o extindere a rolului său, prin tendința de permanentă emulație în raport cu autorii invocați urmează pe cale de consecință. Atunci, dacă Noica realizează ceva mai mult decât prietenul său, Emil Cioran, adică nu numai simple „exerciții de admirație”, care ar putea fi concluzia globală, aprecierea generală?

REMEMBER

Îmi aduc aminte, cu plăcere totdeauna, de prima întâlnire cu Constantin Noica (1968). Eram încă la Institutul Proiect - București, unde lucram de la absolvirea Facultății de Construcții, ca inginer de structuri. Am fost invitat a-l vizita pe C.Noica printr-o cunoștință comună: ing. Neluș Ciorănescu (acum la Paris), fiul adoptiv al prof. Costin Nenițescu. Pentru mine personaj legendar, Noica locuia totuși într-un cartier cu blocuri monotone din Berceni, dar pe o stradă cu reminiscențe retorice numită: ORNAMENTULUI?!

Era scund, slab, dar privirea de o vioiciune aparte îl caracteriza suficient, cu pregnanță chiar. M-a primit cu amabilitatea sa cunoscută și mi-a dăruit o carte, dintre primele tipărite: „Schită pentru o istorie a lui cum e cu puțință ceva nou? (1940) „Îngălbenită de timp, lucrarea era totuși netăiată, ceea ce m-a încântat. Însemna că eram nu doar proprietar, dar și prim cititor. M-a invitat apoi la Nestor, cofetăria căzută la cutremurul din '77, unde avea întâlniri periodice cu amici și discipoli. Dar acolo nu am reușit să-l caut niciodată...

Întâmplarea fericită a fost să-l pot cunoaște îndeaproape, în mod efectiv, locuind cu el aproape o săptămână (1975), la Brașov, într-o vilă primitoare, spațioasă și chiar elegantă de „la poalele Tâmppei”. Gazda (RB) pe care am cunoscut-o la Cercul de Logică al profesorului C.Popa în Politehnică, era juristă, dar și licențiată în filosofie la Universitatea din Cluj.

Noica, pe care mi-ar fi plăcut să-l pot numi „profesor”, a refuzat apelativul, spunând că nu a fost niciodată așa ceva oficial. Doar un prieten, care te obligă... să citești, să meditezi și eventual să scrii ceva ce merită să fie citit. Oricum, el dorea să-ți aducă „nu liniște, ci o neliniște creatoare”. Adică ar fi vrut să gândești, să te înalți peste condiția de robotitor sau cărauș (colportor). Avea în obicei să se plimbe dimineața și după-amiaza să scrie, seara înainte de culcare spunea: citim, poate mai luăm ceva, adică provizii mentale pentru cărțile viitoare. Îmi citea uneori din manuscrisele în lucru.

Am vizitat în acel timp, împreună, cafenele mici, magazine mari, am depănat amintiri despre însemnatele personaje pe care le-a întâlnit: V.Pârvan, Nae Ionescu,

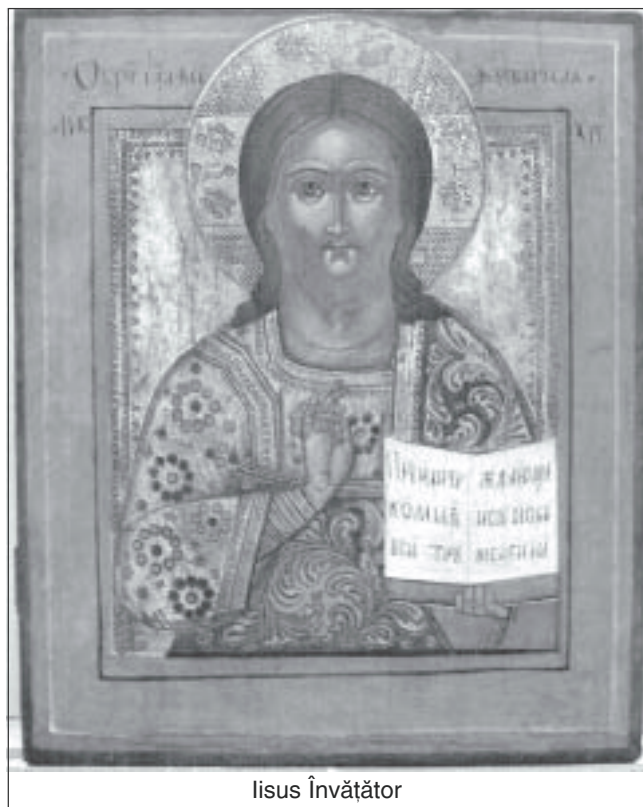
Lucian Blaga, Mihai Ralea etc. etc.

Ulterior, nu ne-am mai întâlnit decât întâmplător și nu mai mult de două ori. O dată la Cofetăria de la Blocul Turn (Sala Palatului), altă dată la Cofetăria Universității, ambele deplasate în timp. Nu mă lăsa să achit consumația, de altfel modestă. Eu insistam să plătesc argumentând că am leafă de inginer, dar el replica tăios că „este autor“... Mi-a dăruit autografe pe cărțile pe care tocmai le editase... Micuțe dar ascuțite, eseuri pătrunzătoare, inspirate și care mă incitau să am încredere în filosofie. Trecusem (1975) de la inginerie la filosofie și m-a încurajat, scriind o dedicație astfel: „Domnului... cu credit nelimitat, prietenesc”.

Locuința sa era modestă, îmbrăcăminte sa aproape neglijentă, până și pixul pe care îl folosea era minima unealtă de scris (costa pe atunci doi lei și era cel mai mic – de unică întrebuintare). Dar conversația sa elegantă, strălucitoarea invenție verbală și ideatică, amabilitatea, cordialitatea și pasiunea cuceritoare pentru domeniu, scrisul inedit și opera variată, îl arată remarcabil mereu, deosebit totdeauna, poate întrucâtva genial. Îl interesa totul, dar prefera clasicii din filosofia universală, le acorda credit total, spunea: „ai văzut că m-am descurcat o viață întreagă numai cu ei“... Eram uimit de selecția sa riguroasă. „Dacă vrei să citești filosofie cu folos, ajung trei mari gânditori: Platon, Aristotel, Kant”. Iar la o sumară trecere în revistă a problemelor filosofice, „ți ajunge Platon”.

BIBLIOGRAFIE

- C.Noica, *Jurnal de idei*, 1991, Humanitas
- Caietele, *Viața Românească*, 3-2002; textul: C.Noica emul al gânditorilor germani
- G:G. Constandache, *Dilema lui Blaga*, Ed. Univ.Dalsi, 2000; textul *O insulă a filosofiei* – C. Noica.

Iisus Învățător